

**РЕЖИСУРА В УМОВАХ МЕТАМОДЕРНІЗМУ : ВІД ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ
ДО КУЛЬТУРНОГО КОНСТРУЮВАННЯ**

Ваханг ЧХАЇДЗЕ – доцент, доцент кафедри акторської майстерності та режисури драми. Київський національний університет театру, кіно і телебачення ім. І.К. Карпенка-Карого, Київ, Україна
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.52.1136>
ftm@knutkt.edu.ua

Цитування:

Чхаїдзе В. Режисура в умовах метамодернізму : від художнього твору до культурного конструювання. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2026. № 52. С. 180–186. <https://doi.org/10.35619/ucpmk.52.1136>

Статтю присвячено дослідженню режисури як процесу конструювання культурної реальності XXI століття та трансформації ролі режисера в умовах метамодернізму. Метою є обґрунтування теорії «розширеної режисури», що трактує розвиток режисерського мистецтва як розширення його функцій – від організації твору до формування художніх світів і культурних моделей. Запропоновано «п'ятирівневу модель режисури» (твір, історія, художній світ, культурна реальність, цивілізація). Наукова новизна полягає у концептуалізації режисури як багаторівневої системи культурного конструювання та введенні поняття «режисер цивілізації». Доведено, що сучасна режисура функціонує як інструмент формування смислів і способів сприйняття реальності.

Ключові слова: режисура, культурна реальність, розширювана режисура, режисер цивілізації, метамодернізм.

Постановка проблеми й актуальність дослідження. Сучасна культурна ситуація характеризується глибинними трансформаціями, пов'язаними з технологічними змінами, геополітичними конфліктами та кризою усталених ціннісних систем. У цих умовах змінюється не лише структура культурного простору, а й способи його осмислення та репрезентації. Зокрема, спостерігається тенденція до медіатизації політичних і соціальних процесів, унаслідок чого вони дедалі частіше набувають рис перформативності та видовищності. У цьому контексті театр, кіно та інші форми аудіовізуального мистецтва постають не лише як засоби художнього вираження, а як інструменти впливу на суспільну свідомість і формування культурної реальності.

За таких умов виникає проблема переосмислення функцій режисера. Традиційне розуміння режисури як інтерпретації тексту або організації сценічної дії виявляється недостатнім для опису сучасних художніх практик. Сучасний режисер дедалі більше функціонує як суб'єкт, що не лише створює художній твір, а й впливає на формування способів сприйняття реальності, моделює соціальні та культурні смисли, а також бере участь у процесах конструювання колективного досвіду.

У зв'язку з цим виникає необхідність теоретичного обґрунтування розширеного розуміння режисури як багаторівневої системи культурного конструювання. Це зумовлює актуальність дослідження, спрямованого на формування концепції «розширеної режисури», що інтерпретує розвиток режисерського мистецтва як процес поступового розширення його функцій – від організації окремого твору до формування художніх світів, культурних моделей і способів сприйняття реальності.

Таким чином, дослідження ролі режисера в контексті сучасних культурних трансформацій дозволяє не лише уточнити його функціональні можливості та рівень відповідальності, а й обґрунтувати необхідність нових аналітичних підходів, зокрема «п'ятирівневої моделі режисури», що відображає еволюцію режисерського мислення в умовах XXI століття.

Аналіз сучасних досліджень і публікацій. Сучасні дослідження засвідчують зміну у розумінні ролі режисера – від постановника до суб'єкта організації художньої реальності, однак узагальнююча теорія цього процесу відсутня.

У праці О. Дубініної [3] та в межах інтермедіального підходу режисер розглядається як посередник і інтерпретатор, що трансформує текст у нову знакову систему. У дослідженні Г. Мірошніченко [11] акцент зміщується на особистість режисера як носія «режисерської теми», що визначає структуру і смисл твору. Отже, у науковій традиції режисер постає переважно як інтерпретатор і носій авторського смислу. Водночас у контексті метамодернізму такі підходи виявляються обмеженими. «Маніфест метамодернізму» та дослідження Кадлубович Т. І., Черняк Д. С. [4] підкреслюють зміну ролі автора і глядача: мистецтво стає інтерактивним, а смисл – результатом взаємодії. У цих умовах режисер постає як суб'єкт культурного конструювання.

Аналіз творчості режисерів (Ф. Фелліні, І. Бергман, Ф. Ф. Коппола, С. Параджанов, В. Васянович, М. Слабошпицький) демонструє розширення функцій режисури – від створення твору до моделювання

культурної реальності. Таким чином, наявні дослідження формують певне підґрунтя, але відсутність цілісної концепції зумовлює необхідність теорії «розширеної режисури».

Мета статті полягає у дослідженні та теоретичному обґрунтуванні «п'ятирівневої моделі розширеної режисури», що об'єднує розрізнені підходи, вибудовує ієрархію режисерської діяльності (від рівня твору до рівня цивілізації) та пояснює процес розширення функцій режисури. У межах дослідження доводиться, що сучасний режисер функціонує не лише як постановник, а як «архітектор нової культурної реальності».

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових дослідженнях функція режисера розглядається переважно в межах інтерпретаційної та комунікативної парадигми, де ключовим залишається співвідношення між текстом, автором і глядачем. Так, у дослідженні екранізації, як форми взаємодії кіно і літератури, (О. Дарда) режисера трактується як процес міжмедійної комунікації, у якому режисер виступає посередником між різними знаковими системами. У цьому підході його функція полягає, передусім, у трансляції та адаптації смислів у контексті взаємодії мистецтв [3]. У межах інтермедіального підходу режисера визначається як процес трансформації однієї знакової системи в іншу, де режисер виступає інтерпретатором, що здійснює переклад літературного тексту в аудіовізуальну форму. У свою чергу, у дослідженні режисерської інтерпретації (Г. Мірошниченко) акцент зміщується на особистість режисера: вводиться поняття «режисерської теми» як внутрішнього імпульсу, що визначає вибір матеріалу і характер його інтерпретації [11]. У цьому випадку режисер постає як носій індивідуального смислу, який організовує драматургію, конфлікт і структуру твору. Отже, у проаналізованих підходах функція режисера визначається переважно через а) інтерпретацію тексту, б) трансформацію знакових систем та в) вираження авторської позиції. Однак, у контексті сучасної культурної ситуації, зокрема метамодерністської парадигми, таке розуміння виявляється недостатнім.

Як зазначається у дослідженнях метамодернізму, сучасне мистецтво набуває інтерактивного характеру, а глядач перестає бути пасивним спостерігачем і стає активним співучасником творення смислу. У цьому контексті змінюється і функція автора: він більше не є єдиним джерелом значення, а виступає як ініціатор складної системи взаємодій між твором, середовищем і реципієнтом. Крім того, метамодернізм передбачає синтез раціонального та поетичного мислення, у якому художня практика поєднує аналітичне конструювання та інтуїтивне осягнення реальності [7]. Це розширює межі мистецтва і переводить його з площини репрезентації у площину моделювання досвіду. У зв'язку з цим виникає потреба у розширенні уявлення про функції режисера. Він перестає бути лише інтерпретатором або носієм авторської позиції і набуває ознак суб'єкта культурного конструювання, який а) формує способи сприйняття, б) моделює соціальні та емоційні досвіди, в) впливає на культурні та світоглядні структури. Саме в цьому контексті пропонується типологія режисера як система рівнів художньої та культурної відповідальності – від режисера твору до режисера цивілізації, що дозволяє адекватно описати трансформацію режисури в умовах сучасної культури.

Застосування моделі «розширеної режисури» здійснюється через компаративний аналіз режисерських практик Леся Курбаса, Р. Стуріа, С. Параджанова, В. Васяновича та М. Слабошпицького. Такий підхід зумовлений необхідністю виявлення трансформації функцій режисера в історичній та культурній динаміці – від організатора сценічної дії до суб'єкта конструювання художніх і культурних реальностей. У межах запропонованої концепції доцільно розглядати режисера не як фіксовану професійну функцію, а як суб'єкта різного рівня художньої та культурної відповідальності. Еволюція режисерського мислення свідчить про поступове розширення сфери його впливу – від інтерпретації тексту до конструювання культурної та цивілізаційної реальності. У цьому контексті пропонується розрізнити п'ять типів режисера:

1. *Режисер твору* – інтерпретатор драматургічного матеріалу, який організовує сценічну форму. Ключова функція: інтерпретація та організація форми.

2. *Режисер історії* – суб'єкт, що працює з текстом як із джерелом нарративу, трансформуючи його структуру і смислові акценти. Ключова функція: конструювання нарративу.

3. *Режисер художнього світу* – творець автономної системи образів і знаків, що функціонує за власними законами. Ключова функція: створення художньої реальності.

4. *Режисер культурної реальності* – суб'єкт, який через художню практику формує способи осмислення соціальних і культурних процесів. Ключова функція: конструювання культурних смислів і досвіду.

5. *Режисер цивілізації* – режисер, чия діяльність впливає на формування нових культурних парадигм і способів мислення. Ключова функція: формування нових моделей культурної та світоглядної реальності.

Запропонована типологія дозволяє розглядати режисуру як динамічну систему, у якій змінюється не лише масштаб художнього впливу, а й характер відповідальності режисера. У

сучасному культурному контексті, зокрема в умовах метамодерністської парадигми, спостерігається зміщення акценту від перших рівнів до рівнів культурної реальності та цивілізації, що зумовлює необхідність переосмислення функцій режисера та розширення меж його діяльності.

Таким чином, компаративний аналіз обраних режисерських практик слугує не ілюстративною, а аналітичною основою для виявлення якісних змін у природі режисури та обґрунтування переходу від традиційного розуміння режисера як інтерпретатора до концепції режисера як архітектора культурної реальності.

Творчість Леся Курбаса репрезентує якісний зсув у розумінні режисури – від ремісничої та інтерпретаційної практики до цілісної системи художнього, організаційного та культурного конструювання. У межах запропонованої «п'ятирівневої моделі розширеної режисури» його діяльність може бути інтерпретована як така, що функціонує одночасно на всіх рівнях режисерської відповідальності, демонструючи ранній приклад розширеного режисерського мислення. На рівні твору режисерська практика Курбаса виявляється у впровадженні принципів монтажного мислення, ритмічної організації сценічної дії та синтезу акторської гри зі сценографічними й пластичними рішеннями, що забезпечує цілісність сценічного висловлювання як єдиної системи.

На рівні історії відбувається переосмислення драматургії як відкритої структури: смисли не задаються наперед, а формуються в процесі сценічної реалізації, що свідчить про перехід від текстоцентричної до режисерсько-інтерпретаційної моделі театру.

Рівень художнього світу реалізується через створення театру «Березіль» як автономної знакової системи, що функціонує за власними естетичними законами та формує унікальну художню мову, незалежну від традиційних форм репрезентації.

На рівні культурної реальності діяльність Курбаса спрямована на формування модерної української культурної ідентичності, де театр виступає не лише як мистецький інститут, а як інструмент осмислення історичних, соціальних і національних процесів.

На рівні цивілізації режисерська практика Курбаса виходить за межі окремої театральної системи і сприяє формуванню нової парадигми режисури, яка вплинула на подальший розвиток театрального мислення у XX–XXI століттях. Таким чином, творчість Леся Курбаса демонструє модель режисера, який функціонує як архітектор художніх і культурних систем, що дозволяє розглядати його як один із перших прикладів реалізації розширеної режисури, де межі між мистецтвом, культурою та суспільством принципово розмиваються.

Із метою верифікації запропонованої моделі розглянемо функціонування її рівнів на конкретному режисерському прикладі: вистава Леся Курбаса «Назар Стодоля» (за п'єсою Т. Шевченка). Застосування «п'ятирівневої моделі розширеної режисури» до аналізу вистави «Назар Стодоля» дозволяє конкретизувати механізми функціонування режисерського мислення Леся Курбаса як багаторівневої системи художнього та культурного конструювання. У цьому випадку режисура постає не як інтерпретація драматургічного тексту, а процес формування цілісної художньої та смислової реальності.

На рівні твору режисерська практика реалізується через високий ступінь організації сценічної дії: мізансценування, пластичну виразність акторської гри, ритмічну синхронізацію руху та взаємодії персонажів [8]. Простір і світло функціонують як активні елементи режисерської структури, формуючи сцену як динамічну систему, у якій усі компоненти підпорядковані єдиному художньому принципу.

На рівні історії відбувається трансформація драматургічного матеріалу в систему смислових конфліктів: сюжетна лінія родинної трагедії набуває узагальненого значення через акцентування протистояння індивідуального вибору та соціальних норм. Таким чином, режисер переходить від репрезентації сюжету до конструювання смислової моделі конфлікту, що визначає емоційну та ідейну динаміку вистави.

Рівень художнього світу реалізується через створення цілісного сценічного середовища, у якому поєднуються візуальні, звукові та ритуальні елементи. Використання фольклорних мотивів, музики та сценографії формує автономний художній простір, що функціонує за законами естетики театру «Березіль» і має впізнану авторську мову. У цьому контексті вистава постає як самодостатня знакова система, а не лише сценічна інтерпретація тексту.

На рівні культурної реальності вистава виконує функцію репрезентації та переосмислення національної ідентичності: фольклорні коди та соціальні конфлікти трансформуються у культурні маркери, що актуалізують процеси суспільної рефлексії [8]. Режисура в цьому випадку виступає інструментом формування колективних уявлень про цінності, історичний досвід і соціальні структури, залучаючи глядача до активного процесу інтерпретації.

На рівні цивілізації режисерська практика Курбаса сприяє трансформації самого способу театрального мислення: впровадження нових принципів роботи з масовими сценами, пластикою та сценічним ритуалом формує підґрунтя для становлення українського національного театру як

самостійної художньої системи. У цьому вимірі вистава виходить за межі окремого твору і функціонує як чинник формування нової культурної парадигми.

Таким чином, аналіз вистави «Назар Стодоля» демонструє, що режисерська практика Леся Курбаса охоплює всі рівні «п'ятирівневої моделі», що дозволяє розглядати її як приклад реалізації розширеної режисури, у межах якої режисер виступає не лише як інтерпретатор тексту, а як суб'єкт багаторівневого культурного конструювання.

Таким чином, застосування «п'ятирівневої моделі розширюваної режисури» дає змогу поширити аналіз на ширше коло режисерських практик – як українських, так і світових – із метою виявлення відмінностей у домінуванні рівнів режисерського мислення та уточнення функціональних типів режисури.

Роберт Стуруа: режисура як полісценічна система. Режисерська концепція Р. Стуруа ґрунтується на принципі множинності художніх мов, що відображено у його розумінні театру як простору «гами стилів і можливостей». У межах запропонованої моделі його практика демонструє зміщення акценту з рівня твору до рівнів художнього світу та культурної реальності.

На рівні твору це виявляється у високому ступені формальної організації сценічної дії та точності режисерського малюнка. На рівні історії режисер здійснює актуалізацію класичних драматургічних текстів (зокрема, творів В. Шекспіра, Б. Брехта), інтерпретуючи їх у контексті сучасних культурних і соціальних процесів.

Рівень художнього світу реалізується через створення багатопланових сценічних просторів, у яких поєднуються різні знакові системи та стилістичні коди, що формують складну полісемантичну структуру вистави. На рівні культурної реальності режисер здійснює своєрідний переклад світової драматургії у контекст актуальної культури, забезпечуючи її смислову релевантність для сучасного глядача.

На рівні цивілізації режисерська практика Стуруа сприяє формуванню універсальної театральної мови, здатної функціонувати в різних культурних середовищах. Таким чином, його творчість демонструє домінування надтекстових рівнів режисури та підтверджує перехід до багаторівневої культурної системи.

Сергій Параджанов: режисура як створення міфологічної реальності. Кінематограф С. Параджанова є показовим прикладом виходу режисури за межі наративно-репрезентативної моделі та переходу до образно-символічного мислення. Його практика демонструє трансформацію фільму з носія історії на автономну художню систему.

На рівні твору це проявляється у високому ступені візуальної організації кадру, пластичності зображення та синтезі образотворчих і кінематографічних засобів. На рівні історії відбувається редукція наративної функції: сюжет поступається місцем асоціативно-образній логіці.

Рівень художнього світу реалізується через формування цілісної системи символів і образів, що функціонує за власними внутрішніми законами. На рівні культурної реальності режисер трансформує етнокультурні коди в універсальні художні образи, що набувають наднаціонального значення.

На рівні цивілізації творчість С. Параджанова сприяє формуванню нової кінематографічної мови, що змінює уявлення про природу візуального наративу. Таким чином, його режисура демонструє переважання рівнів художнього світу та культурної реальності і функціонує як інструмент створення міфологізованих моделей дійсності.

Валентин Васянович: режисура як моделювання досвіду реальності. Творчість В. Васяновича репрезентує сучасний етап розвитку режисури, в якому відбувається перехід від створення художніх світів до конструювання досвіду сприйняття реальності, зокрема в умовах війни та посттравматичного суспільства [2].

На рівні твору це виявляється у використанні мінімалістичних виражальних засобів: статичної камери, тривалих планів і редукції діалогічності. На рівні історії відбувається деконструкція класичного наративу, що поступається фрагментарному та медитативному розгортанню подій.

Рівень художнього світу реалізується через створення спустошеного, постапокаліптичного простору, що функціонує як модель можливого майбутнього. На рівні культурної реальності режисерська практика виступає як форма фіксації колективної пам'яті та культурної діагностики суспільства.

На рівні цивілізації творчість В. Васяновича сприяє формуванню нового типу кінематографічної мови, орієнтованої на переживання досвіду, а не його оповідне відтворення. У цьому контексті режисура постає як «архітектура сприйняття», що моделює способи взаємодії глядача з реальністю.

Таким чином, застосування «п'ятирівневої моделі розширюваної режисури» дозволяє зафіксувати еволюцію режисерського мислення – від організації художнього твору до моделювання культурної та екзистенційної реальності. Водночас аналіз засвідчує, що в різних режисерських

практиках ці рівні реалізуються нерівномірно, що дає підстави для їх подальшої типологізації відповідно до домінуючого рівня режисерської діяльності.

Від загального до конкретного: застосування моделі на прикладі фільму «Плем'я» Мирослава Слабошпицького.

Для перевірки аналітичної та практичної ефективності «п'ятирівневої моделі розширеної режисури» доцільно звернутися до її застосування на матеріалі сучасного кінематографа. У цьому контексті фільм «Плем'я» М. Слабошпицького обрано як репрезентативний кейс із кількох причин.

По-перше, стрічка перебуває у відкритому доступі та має значну глядацьку аудиторію, зокрема на цифрових платформах, що забезпечує можливість її широкого перегляду та верифікації запропонованого аналізу. По-друге, фільм отримав значне міжнародне визнання і може розглядатися як один із ключових зразків сучасного українського авторського кіно. По-третє, з огляду на цілісність режисерського рішення та радикальність художньої форми, «Плем'я» постає як показовий приклад твору, в якому різні рівні режисерського мислення проявляються максимально чітко і структуровано. Саме тому цей фільм є придатним матеріалом для демонстрації функціонування запропонованої моделі та виявлення того, яким чином сучасна режисура переходить від організації художнього твору до конструювання досвіду реальності.

На рівні твору режисерська практика характеризується високим ступенем формальної організації: чіткою композицією кадру, використанням довгих планів і принциповою відмовою від вербальної мови на користь жестової комунікації. Акторська гра базується на тілесній виразності, а монтажні рішення формують ритмічну структуру та драматичну напругу. У цьому вимірі фільм функціонує як цілісна формальна система, де кожен елемент підпорядкований єдиному принципу організації. На рівні історії реалізується візуально-орієнтований наратив: сюжет розгортається без використання мовлення, однак залишається зрозумілим завдяки чіткій структурі конфліктів і повторюваних мотивів. У цьому випадку визначальною є не вербальна комунікація, а драматургічна організація подій, що підтверджує можливість існування повноцінного наративу поза мовною системою.

Рівень художнього світу реалізується через створення замкненої соціальної системи, що функціонує як автономна реальність із власними правилами і кодами. Відмова від діалогів посилює ефект ізоляції, а простір, мізансцена і тілесна комунікація набувають статусу основних носіїв смислу. У результаті формується цілісний художній світ, що наближається до моделі міфологізованого соціального існування.

На рівні культурної реальності фільм актуалізує проблематику насильства, соціальної ієрархії та ізоляції маргіналізованих груп. Репрезентація культури жестової мови функціонує як спосіб занурення глядача в іншу систему комунікації, формуючи емпатійний досвід і розширюючи межі сприйняття соціальної реальності. У цьому контексті режисура виступає як інструмент організації досвіду, а не лише репрезентації подій.

На рівні цивілізації режисерська практика Слабошпицького демонструє трансформацію кінематографічної мови: відмова від словесного діалогу та орієнтація на візуальну комунікацію формують новий спосіб організації екранного висловлювання. Такий підхід розширює виражальні можливості кіно та змінює уявлення про природу наративу, впливаючи на подальший розвиток аудіовізуального мистецтва.

Таким чином, аналіз фільму «Плем'я» підтверджує функціонування режисури на всіх рівнях «п'ятирівневої моделі» та демонструє її застосовність як аналітичного інструменту. Водночас цей приклад засвідчує, що в сучасній режисурі домінуючими стають рівні культурної реальності та досвіду сприйняття, що відкриває можливість використання запропонованої моделі не лише для теоретичного аналізу, а й як практичного інструменту саморефлексії режисера у процесі створення твору.

Висновки: У статті порушується питання про розвиток теорії «розширеної режисури», яка показує еволюцію режисури: «вистава – форма – художній світ – культурна реальність – цивілізація», що дозволяє режисеру стати архітектором культурного і символістського середовища XXI століття, керуючись принципами: «створення цілісного художнього світу», «режисер як головний автор концепції», «дослідження людини, часу і сенсу», «образ як основна форма думки», «формування цінностей і світогляду суспільства», «об'єднання театру, кіно, музики, візуального мистецтва», «створення моделей майбутнього і глобальних культурних сценаріїв». У статті здійснено теоретичне узагальнення, що інтерпретує розвиток режисерського мистецтва як процесу поступового розширення його функцій – від організації окремого художнього твору до конструювання культурної та цивілізаційної реальності. Сформульована у межах дослідження «п'ятирівнева модель режисури»

дозволяє систематизувати різні аспекти режисерської практики та простежити еволюцію режисерського мислення. Застосування цієї моделі до аналізу творчості Леся Курбаса, Р. Стурюа, С. Параджанова, В. Васяновича та М. Слабошпицького засвідчило її аналітичну продуктивність і пояснювальний потенціал. Встановлено, що розширення режисури відбувається через послідовний перехід від текстоцентричних форм до створення автономних художніх систем, а згодом – до моделювання культурного досвіду та способів сприйняття реальності.

У результаті дослідження доведено, що сучасна режисюра функціонує як багаторівнева система, у межах якої режисер виступає не лише як інтерпретатор або організатор сценічної дії, а суб'єкт культурного конструювання. Це дає підстави розглядати режисера ХХІ століття як «архітектора культурної реальності», діяльність якого спрямована на формування смислових моделей, ціннісних орієнтирів і образів майбутнього.

Розвиток режисури демонструє поступове розширення масштабу художнього впливу. Від постановника вистави, зйомки фільму режисер перетворюється на творця художніх світів. В ХХІ столітті режисер перетворюється на архітектора культурних і цивілізаційних сенсів. Узагальнення проаналізованих режисерських практик дає підстави стверджувати, що у творчості Леся Курбаса, Р. Стурюа та С. Параджанова розширення режисури реалізується, передусім, як перехід від текстоцентричної моделі до формування автономних художніх і культурних систем, зокрема у формах культурного та міфологічного моделювання реальності. Натомість у творчості В. Васяновича спостерігається подальший етап розвитку режисури, пов'язаний із переходом від моделювання художніх світів до конструювання досвіду реальності, зокрема в умовах посттравматичного суспільства. У цьому контексті режисюра функціонує як інструмент організації сприйняття та переживання дійсності.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розширенням застосування запропонованої моделі до аналізу сучасних медіа-практик, міждисциплінарних форм мистецтва та нових форматів аудіовізуальної культури.

Список використаної літератури

1. Венгер О. Лев Манович: культурна інтерпретація історії нових медіа. *Питання культурології*. 2025. № 46. С. 20–30. DOI: 10.31866/2410-1311.46.2025.348458.
2. Горlach П. Майбутній фільм Валентина Васяновича – про зруйновані війною сім'ї, які руйнуватимуться і після війни. *Суспільне. Культура*. 2024. 6 трав. URL: <https://suspilne.media/culture/739897-majbutnij-film-valentina-vasanovica-pro-zrujnovani-vijnou-simi-aki-rujnuvatimutsa-i-pisla-vijni/>
3. Дубініна О. Екранізація літературного твору як предмет компаративного дослідження. *Слово і час*. 2016. № 2. С. 40–53.
4. Kadlubovych T. I., Chernyak D. S. Metamodernism in the social space of the globalized world. *International scientific conference*. Wloclawek, Republic of Poland, September 6–7, 2023. Riga : Baltija Publishing, 2023. С. 62–65. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-341-5-15>.
5. Клековкін О. Ю. *Система Курбаса: реконструкція* : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2024. 319 с.
6. Кошпола Ф. Ф. *Живе кіно і техніка його виробництва* / пер. з англ. О. Тільна. Харків : Ранок : Фабула, 2021. 208 с.
7. Корнієнко Н. М. *Лесь Курбас: репетиція майбутнього*. Київ : Факт, 1998. 469 с.
8. Курбас Л. *Філософія театру* / упоряд. М. Лабінський ; післям. М. Москаленко, Д. Лабінська. Харків. Київ : Вид. Олександр Савчук, Основи, 2022. 920 с.
9. Луговський В. *Невідомий маєстро*. Київ : Академія, 1998. 175 с.
10. Маніфест метамодернізму / пер. укр. *The Syncretic Times*. 2016. 22 лют. URL: <https://thesyncretictimes.wordpress.com/2016/02/22/metamodernist-manifesto-ukrainian/>
11. Мірошніченко М. О. Режисерська тема в екранізації літературного твору. *Культура України*. 2023. Вип. 82. С. 77–85. DOI: 10.31516/2410-5325.082.09
12. Слабошпицький М. Локальна історія. *Локальна історія*. 2020. № 5. 96 с.
13. Стурюа Р. С. Мистецьке березилля : інтерв'ю. *День*. 2001. № 143.
14. Chandler C. *Ich, Fellini*. New York, 1994.
15. Ходаківський Д. Д. *Вплив творчості Л. Курбаса на українську театральну режисуру початку ХХІ століття (на прикладі творчого проєкту «Маклена Граса»)*: наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту. Київ : КНУТКіТ ім. І. К. Карпенка-Карого, 2025. 158 с.

References

1. Venher O. Lev Manovych: kulturna interpretatsiia istorii novykh media. *Pytannia kulturolohii*. 2025. № 46. S. 20–30. DOI: 10.31866/2410-1311.46.2025.348458.
2. Horlach P. Maibutnii film Valentyna Vasianovycha – pro zruinovani viinoiu simi, yaki ruinuvatymutsia i pislia viiny. *Suspilne. Kultura*. 2024. 6 trav. URL: <https://suspilne.media/culture/739897-majbutnij-film-valentina-vasanovica-pro-zrujnovani-vijnou-simi-aki-rujnuvatimutsa-i-pisla-vijni/>

3. Dubinina O. Ekranizatsiia literaturnoho tvoruu yak predmet komparatyvnoho doslidzhennia. Slovo i chas. 2016. № 2. S. 40–53.
4. Kadlubovych T. I., Chernyak D. S. Metamodernism in the social space of the globalized world. International scientific conference. Wloclawek, Republic of Poland, September 6–7, 2023. Riga : Baltija Publishing, 2023. S. 62–65. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-341-5-15>.
5. Klekovkin O. Yu. Systema Kurbasa: rekonstruktsiia : navch. posib. Kyiv : Lira-K, 2024. 319 s.
6. Koppola F. F. Zhyve kino i tekhnika yoho vyrobnytstva / per. z anhl. O. Tilna. Kharkiv : Ranok : Fabula, 2021. 208 s.
7. Korniienko N. M. Les Kurbas: repetytsiia maibutnoho. Kyiv : Fakt, 1998. 469 s.
8. Kurbas L. Filosofiia teatru / uporiad. M. Labinskyi ; pisliam. M. Moskalenko, D. Labinska. Kharkiv. Kyiv : Vyd. Oleksandr Savchuk, Osnovy, 2022. 920 s.
9. Luhovskyi V. Nevidomyi maestro. Kyiv : Akademiia, 1998. 175 s.
10. Manifest metamodernizmu / per. ukr. The Syncretic Times. 2016. 22 liut. URL: <https://thesyncretictimes.wordpress.com/2016/02/22/metamodernist-manifesto-ukrainian/>
11. Miroshnychenko M. O. Rezhyserska tema v ekranizatsii literaturnoho tvoruu. Kultura Ukrainy. 2023. Vyp. 82. S. 77–85. DOI: 10.31516/2410-5325.082.09
12. Slaboshpytskyi M. Lokalna istoriia. Lokalna istoriia. 2020. № 5. 96 s.
13. Sturua R. S. Mystetske berezillia : interviu. Den. 2001. № 143.
14. Chandler C. Ich, Fellini. New York, 1994.
15. Khodakivskyi D. D. Vplyv tvorchoosti L. Kurbasa na ukrainsku teatralnu rezhysuru pochatku KhKhI stolittia (na prykladi tvorchoho proiektu «Maklena Grasa»): naukovе obgruntuvannia tvorchoho mystetskoho proiektu. Kyiv : KNUKIt im. I. K. Karpenka-Karoho, 2025. 158 s.

UDC 397.275.12

DIRECTING IN THE CONTEXT OF METAMODERNISM : FROM ARTISTIC WORK TO CULTURAL CONSTRUCTION

Vakhtanh CHKHAIDZE – Docent, docent of the Acting and Drama Directing Department. I. K. Karpenko-Karyi, Kyiv National Theatre, Cinema and Television University, Kyiv, Ukraine

This article explores directing as a process of constructing cultural reality in the 21 st century and examines the transformation of the director’s role within the metamodern cultural paradigm. The study aims to investigate and theoretically substantiate the concept of «expanded directing», understood as the progressive expansion of directing functions – from organizing an artistic work to shaping cultural models and modes of perception.

The paper introduces a five-level model of directing (work, story, artistic world, cultural reality, civilization), which structures different levels of directing practice and reveals the evolution of directing as a mode of thinking. The methodology combines cultural, philosophical, and comparative approaches applied to the analysis of directing concepts and selected theatrical and cinematic practices.

The scientific novelty lies in conceptualizing directing as a multi-level system of cultural construction and in introducing the notion of the «director of civilization» to describe the contemporary stage of directing development. The findings demonstrate that directing in the 21 st century functions not only as artistic production but as a tool for shaping cultural meanings, models of reality, and ways of perception.

Key words: directing, cultural reality, expanded directing, five-level model of directing, director of civilization, metamodernism.

Стаття отримана 15.02.2026

Стаття прийнята 18.03.2026

Стаття опублікована 28.05.2026